

SVETISLAV BASARA

Andeo atentata

tabloid

■ Laguna ■

Copyright © 2015, Svetislav Basara
Copyright © ovog izdanja 2015, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Paul Klee ima sliku koja se zove Angelus Novus. Na njoj je prikazan anđeo koji kao da pokušava da se udalji od nečega čime je zapanjen. Oči su mu razrogačene, usta otvorena, a krila raširena. Tako bi morao izgledati anđeo istorije. Lice je okrenuo prošlosti. Ono što mi vidimo kao niz događaja, on vidi kao jednu jedinu katastrofu što neprekidno gomila ruševine preko ruševina i baca mu ih pred noge. Rado bi se zaustavio, budio mrtve i sastavljao ono što je razbijeno. Ali iz raja duva tako snažna oluja da mu je razapela krila i anđeo više ne može da ih sklopi. Ta oluja ga nezadrživo goni u budućnost, kojoj okreće leđa, dok gomila ruševina pred njim raste do neba. Ono što nazivamo napretkom jeste ta oluja.

Valter Benjamin

Sadržaj

Jerihonske trube sviraju <i>Radecki marš</i>	9
Muzej gadosti	131
CORRESPONDANCE DIPLOMATIQUE.	233
Pisma Ilaja Frederiksona.	235
Jedna diplomatska depeša	245
Iz tajne prepiske Tito–Staljin	261
<i>O piscu.</i>	269

JERIHONSKE TRUBE SVIRAJU RADECKI MARŠ

Sve što će tek doći za preko hiljadu i više godina (ukoliko svet toliko bude stajao) Bog je sada učinio. A što je prošlo pre nekoliko hiljada godina, tek će učiniti. Šta mogu ako neko to ne razume.

Sveti Avgustin

Pišite, Berhtold!* Pripreme za moje ubistvo i ubistvo moje supruge, Sofije Hotek, trajale su duže od jednog veka i zato je atentat – uprkos činjenici da su neposredni izvršioci bili najžalosniji mogući egzemplari tupoumnosti, nesposobnosti i smetenosti – jednostavno morao da uspe. Da sve bude žalosnije, na dugačkom spisku konspiratora, organizatora i saučesnika u mom ubistvu – pored imena najuglednijih evropskih, nemačkih i austrijskih umetnika i

* Berhtold, Ferdinand. Posmrtni sekretar nadvojvode Franca Ferdinanda, koga ne treba mešati sa Leopoldom Fon Berhtoldom, austrougarskim ministrom spoljnih poslova.

političara, od kojih ću neke kasnije i pomenuti – stoji i moje ime. I to na počasnom mestu! Malo je ko toliko radio na sopstvenom smaknuću kao što sam to činio ja, nadvojvoda Franc Ferdinand. Sav taj atentatorski schlamperei pao bi u vodu i završio kao beznačajan čaršijski incident, kakvih u Sarajevu svakodnevno ima na desetine, da se svojski nisam potrudio da budem ubijen. Kada su atentatori omanuli u prvom pokušaju – što se od takvih nespособnjakovića jedino i moglo očekivati – ja sam im velikodušno pružio još jednu šansu, i sada, kada sam na jedvite jade ubijen i kada – posmrtno, kako se to kaže – imam uvid u celinu događaja, uopšte ne žalim zbog toga. Besmisleno je žaliti zbog događaja koji su neizbežni, a Sarajevski atentat je zahvaljujući dugotrajnosti, ogromnosti i podmuklosti zavere bio apsolutno neizbežan. Da je nekim slučajem Gavrilo Princip tog dvadeset i osmog juna 1914. promašio Sofiju i mene, nijednog trenutka ne bih oklevao da mu ponovo stanem na crtu i da tu, na crti, ostanem sve dok me – kao na snimanju petparačkih holivudskih bućkuriša, među koje, u žanrovskom smislu, spada i atentat na moju ličnost – konačno ne usmrti posle bezbrojnih ponovljenih scena. Naravno, nisam želeo da umrem, svakako ne tako daleko od dvorca u Konopištu, a naročito ne bez poslednje ispovedi, pričesti i miropomazanja. Od najranije mladosti sam priželjkivao da – kada kucne moj čas – Gospodu predam duh daleko od svetske vreve, u krevetu, pod baldahinom, sa raspećem u ruci, okružen kardinalima, biskupima, decom, unucima i delegacijama ožalošćenih naroda Monarhije, a eto, skončao sam na ulici, kao pas! Poznato je, takođe, da sam ja više voleo da ubijam nego da bivam ubijan, ali naprosto nisam imao izbora. Bilo

je to pitanje časti. Morao sam da izvršim svoju dužnost. Da sam tog dana izvukao živu glavu – što je po zakonu verovatnoće bilo izglednije – rat nikada ne bi izbio, a ako bi ipak izbio, ja bih ga sasvim sigurno dobio, svetska istorija bi krenula drugačijim tokom i ološ se nikada ne bi dokopao vlasti. Ali, Berhtold, svetska istorija naprosto nije zasluživala moju pobjedu. Pustite vi istoričare koji dokazuju da je atentat na moju ličnost bio povod za rat. To su lupetanja! Moja smrt nije bila povod, već ratni cilj! I to svih zaraćenih strana. Uključujući i našu, austrougarsku! Nju pogotovo! Takođe ne treba uzimati u obzir konfabulacije nadrifilozofa koji podastiru dokaze da je Austrougarska monarhija bila – citiram – trula, prevaziđena i sklerotična. Monarhije su duhovne tvorevine. One po prirodi stvari stoje visoko iznad bilo kakve truleži, bilo kakve prevaziđenosti i bilo kakve sklerotičnosti. Sa Austrougarskom je monarhijom sve bilo u najboljem mogućem redu, što se nipošto ne može reći za ogromnu većinu njenih naroda i njenih podanika koji su, zaraženi sifilisom nacionalnih romantizama i razvraceni nemačkom i austrijskom operskom muzikom, postali apsolutno nedostojni života u Monarhiji, štaviše – nedostojni života uopšte. Monarhija je bila ta koja ih je stolicima s krajnjom mukom sprečavala da se međusobno pokolju i poubijaju, pokazalo se to takoreći sutradan nakon što su se tobože *oslobodili*. Nije, dakle, propala Austrougarska monarhija – zapišite ovo, Berhtold, i podvucite to crvenom olovkom – nego su podanici Monarhije postepeno propadali i trulili sve do stadijuma u kome im je i sama pomisao na poredak i disciplinu postala nepodnošljiva. Za takvo stanje stvari ne osuđujem toliko podanike, koliko austrijsko plemstvo koje je, pod

uticajem bezbožničke filozofije prosvetiteljstva, počelo da povlađuje i podilazi rulji. Francuska filozofija, francuska književnost i francuska moda nanele su Austriji i Nemačkoj više štete i odnele više žrtava u ljudstvu i materijalu nego svi ratovi koje je Austrija stolecima pobedonosno vodila. Da, da, Berhtold, sve sam skloniji mišljenju da je najpre istrunulo nemačko i austrijsko plemstvo, a da se trulež docnije raširila po svim staležima kao kuga. Porazili smo – i to u više navrata i to do nogu – francusko oružje, ali smo podlegli otrovu francuske kulture. Čak ni Fridrih Veliki nije bio imun na slatkorečivost galskih filozofskih petlova, iako nije prihvatao baš svaku parisku novotariju. Ako je Fridrih Veliki donekle i uvažavao francusku filozofiju, francusku kuhinju i francusku ljubav, na francusku kulturu, na kulturu uopšte, nije davao ni pet para. Dobro je on znao da je kultura – idiotski pojam preuzet iz agronomije – nespojiva sa idejom monarhije. Monarhija – zemaljska slika nebeske hijerarhije – počiva na samoodricanju, disciplini, poniznosti, pokoravanju i trpljenju. Kultura pak uzrasta isključivo u razdobljima dekadencije, ona je čedo dokolice, a u dobro uređenim državama za dokolicu nema mesta. U dobro uređenim državama postoji dnevni raspored obavezan za sve. Ustajanje u cik zore, jutarnja molitva, doručak – komad crnog hleba i čaša hladne vode – potom naporan rad. U podne ručak – goveđa supa, rindflajš, paradajz-sos, nedeljom i praznicima bečka šnicla – pa ponovo na posao. Čim se smrkne – molitva, večera (hleb, maslac, kuvani krompir) i odlazak na počinak. Tako je odvajkada bilo u Pruskoj, a tako je – u istorijskom smislu donedavno – bilo i u Austriji sve dok austrijsko plemstvo – već dobrano raslabljeno

nedopustivim ukrštanjem sa Slovenima i Italijanima – nije počelo da prihvata nastrane mode uvezene iz Pariza. Pa, molim vas, ima već više od sto godina otkako se na teritoriji Austrougarske monarhije ne praktikuje *ius primae noctis* i to samo zato što su francuski filozofi i književnici izvoleli izjaviti da je to divljački običaj. Nemački i austrijski plemići su – kada je ta vest doprla do njihovih ušiju – momentalno i u najservilnijem maniru podvili repove i odustali od svetog prava koje je, zapravo, mnogo više obaveza nego pravo. I to mučna obaveza. Mislite li vi, Berhtold, da je prijatno leći sa prljavom, slinavom, smrdljivom i musavom seoskom devojčurum? *Ius primae noctis* ne samo da nije divljački običaj – iako tako izgleda kada se stvari postave naglavačke, što francuski filozofi i književnici neprestano čine – nego je jedna od najplemenitijih tradicija katoličke civilizacije. *Ius primae noctis* nema nikakve veze sa pohotom i bludom. Daleko od toga! Neka nas dragi Bog sačuva od takve pomisli! *Ius primae noctis* nije seksualni nego sakralni čin, obred inicijacije. Jedna je, naime, stvar kada mladu devojku iz, kako se to kaže, naroda na trnovit put seksualnosti izvede jedan grof ili baron; sasvim je pak druga kada je naguzi seoski đilkoš koji na umu ima isključivo zadovoljenje najnižih strasti. Osim toga, prilikom upražnjavanja prava prve bračne noći, vrlo često je – u stvari gotovo uvek – dolazilo do začeca, što je za rezultat imalo poboljšanje rasnih odlika i postepenu germanizaciju nacije. Da se na onako žalostan način nije odustalo od *ius primae noctis*, računam da bi već negde oko 1930. godine svi podanici Austrougarske monarhije bili plave krvi. I svi bi bili Nemci. Bili bismo, Berhtold, nacija plemića, a ne – kako je na kraju ispalo – nacija

mešanaca i nikogovića. Ja, međutim, nikada nisam podle-
gao pogubnim francuskim uticajima. Ne, bogme! Od
puberteta pa do smrti nijednog se trenutka i ni u jednoj
prilici nisam odricao svetog prava zagarantovanog *Tajnim
zakonom monarhije*. Decenijama sam uredno – u noćima
posle venčanja – razdevičavao pralje, predilje, sluškinje,
švalje, vezilje, kuvarice, sobarice, pa čak i dvorske dame,
iako sa žaljenjem moram priznati da su samo retke među
njima zaista bile device. Razvrat, nažalost, beše počeo da
uzima maha i u Austriji. I to ne razvrat u svom prirodnom,
oprostivom vidu, nego u najgnusnijem obliku takozvane
„francuske ljubavi“. Možete zamisliti, Berhtold, šok koji
sam doživeo kada mi je jedna devojčura – usred jedne prve
bračne noći – ponudila felacio, očekujući zauzvrat kuni-
lingus. Devojčuru sam momentalno dao išibati. Dao bih
je i pogubiti, ali se nisam usudio zbog negativnih reakcija
međunarodne javnosti, do koje je Njegovo Veličanstvo
Franc Jozef veoma držao. Ali nisam sedeo skrštenih ruku.
Daleko od toga! Razaslao sam poverljiv dopis šaćici odanih
velikaša u kojem sam dao instrukciju da se *ius primae
noctis* ima primenjivati pre braka, u trenutku kada devoj-
ke neplemenitog porekla napune četrnaest godina, dakle
na vreme, pre nego što se odaju neobuzdanom razvratu.
Neka velikašima i monarhiji daju ono što velikašima i
monarhiji pripada – tako sam računao – a posle neka rade
šta hoće i neka se udaju ako nađu budalu koja će se njime
oženiti. Ja sam – kao i uvek – prednjačio. Davao sam
lični primer. Ali moram sa velikim žaljenjem reći da je i
među četrnaestogodišnjim austrougarskim devojkama,
naročito u Beču, *virgo intacta* bila krajnja retkost. Sazna-
lo se to nekako na dvoru, glas o mojoj revnosti stigao je i

do Njegovog Veličanstva Franca Jozefa, koji nije oklevao da me ukori zbog pedofilije, koja je tih godina počela da ulazi u veliku modu. Čudna stvar, Berhtold! Njegovo Veličanstvo Franc Jozef u suštini je bio čovek starog kova, a opet nije bilo ludosti, nastranosti i novotarije koje nije oberučke prihvatao. Ako načas ostavimo po strani čitav niz neshvatljivih ustupaka Mađarima i kapitulantski pristanak na udvajanje Monarhije – što je samo po sebi predstavljalo znak njene skore propasti – ne znam šta da mislim o povlačenju oklopa iz upotrebe u oružanim snagama Monarhije. Oklop je navodno – tako su taj bezumni postupak tumačili u Generalštabu – zbog usavršenosti vatrenog oružja postao suvišan. Još jedna u nizu kobnih gluposti. Svrha oklopa nije sprečavanje povredâ i ranjavanja; smisao oklopa je oklopljenost. Ništa više. I ništa manje. Ono što je za Kinu Kineski zid, za orah ljuska, za puža kućica, a za damu korset, to je za pravog vojnika oklop, shvatate li na šta ciljam? Ne! Tako sam i mislio. Ali oklop će ponovo dobiti na značaju pedesetak godina posle moje smrti, samo što će umesto od cizeliranog čelika biti pravljen od kevlar-a, zapišite to, Berhtold, pa mi – kad zapišete – skrenite pažnju da se ne gubim u digresijama. Idemo natrag u Sarajevo, na mesto zločina. Možete li uopšte zamisliti, Berhtold, razmere skandala koji bi izbio da je situacija bila obrnuta i da sam – umesto što je on upucao mene – ja upucao Gavrila Principa! Mogao sam to učiniti kao od šale, vrhunski sam strelac, imao sam pri sebi otkočen pištolj, čak sam se u jednom trenutku poneo mišlju da povučem prvi, ali naslutio sam da nužna samoodbrana u mom slučaju ne bi bila prihvaćena kao olakšavajuća okolnost! Ima ljudi, istina sve manje, kojima naprosto ne

priliči da ubijaju. Da sam ubio Principa, gnev međunarodne javnosti bi se sručio na moju glavu! Ne bih, bar se nadam, zaglavio na sudu i – posledično – u Terezijenštat – prestolonaslednik je, kao i suveren, iznad krivičnog gonjenja – ali da sam ubio ubicu, moja bi karijera bila zapečaćena, a moje ime ukaljano za sva vremena. Završio bih u nekom ledenom zamku, u Gornjoj Austriji, u neprekidnom postu, pokori, čitanju nemačkih gotskih romana i slušanju paklene Vagnerove muzike. Čudite se, Berhtold, što pominjem čitanje romana jer vam je – kao i svima, uostalom – dobro poznato da ja Vagnerovu muziku i gotske romane prezirem iz dubine duše. Ali nema tu ništa čudno. Čitanje nemačkih gotskih romana i slušanje Vagnerove muzike bili bi zapravo moja pokora. Moja golgota! Moja kostret.

Uopšte uzev, Berhtold, usponu niskosti, beznačajnosti i pokvarenjaštva prethodio je uspon beznačajnih i pokvarenjačkih profesija. Pa, moliću lepo, još u mladosti mog strica, Franca Jozefa – dakle u istorijskom smislu pre četvrt sata – pesnici, glumci i muzikanti behu najobičniji odrpanci i prosjaci koji su se potucali od zamka do zamka, presrećni ako bi – posle najžalosnijeg mogućeg krevljenja kojim su ublažavali plemićku i pučku dosadu – dobili poneki zalogaj ili nekoliko bakrenjaka. Nije od tada prošlo ni trideset godina, a pesnici, muzikanti i glumci postadoše najviđenije ličnosti u Austriji. I to samo zahvaljujući popustljivosti – tačnije posrnuću – Njegovog Carskog i Kraljevskog Veličanstva, Franca Jozefa, koji nimalo nije zazirao da javno, pred očima Beča i zlurade međunarodne javnosti, kohabituje sa glumicom bečkog Burgteatra Katarinom Šrat. Donekle je olakšavajuća

okolnost činjenica da se car u sramnu vezu upustio nakon što je potpao pod uticaj ljubavnih čini – pričalo se po Beču da mu je Šratova na čajanci upriličenoj posle premijere *Kralja Lira* sipala saliguz u kafu* – ali otkuda uopšte, pitam ja vas, jednom caru ideja da kafeniše sa trećerazrednom glumicom? Pretpostavljam, Berhtold, da će vas interesovati šta je „saliguz“, pa vas upućujem na objašnjenje u fusnoti. Kamo, uostalom, sreće da je Šratova bila jedina. Car je baš imao pik na glumice. I nije on naprosto, kako se to uvijeno kaže, kohabitovala sa pomenutom osobom, to bi se još i moglo otrpeti. Da budem iskren, i meni se s vremena na vreme, dok bejah mlad oficir, događalo da naguzim poneku glumicu, ali se ja – za razliku od cara koji je bio ludo zaljubljen u Katarinu Šrat – nisam emotivno vezivao. Strpljivo sam čekao – i dočekaao – Sofiju, ljubav mog života. Razumljivo, iz careve protivprirodne** ljubavi nije moglo izaći ništa dobro. Kao što na kraju nije ni izašlo. *Tajni zakon monarhije* dozvoljava ius primae noctis, prećutno dozvoljava i rekreativno seksualno opštenje sa ženama iz naroda, ali izričito zabranjuje zaljubljivanje u prostakuše. I to s dobrim razlogom. Lepo piše u *Tajnom zakonu monarhije* (strana 134, § 25) da

* Saliguz je magični ljubavni eliksir koji se dobija rastvaranjem nekoliko kapi menstrualne krvi u vodi uzetoj iz planinskog potoka u noći punog meseca.

** Saglasno odredbama *Tajnog zakona monarhije*, od kojih su neke uprkos tajnosti krajem devedesetih godina XX veka ipak procurile u javnost, istopolne seksualne veze među aristokratama, iako nedozvoljene (bar ne u javnosti), nisu smatrane protivprirodnim, za razliku od heteroseksualnih veza između plemića i pučanstva koje su – ukoliko su uključivale afektivnu vezanost, tj. ljubav – smatrane protivprirodnim. (Prim. priređivača.)

„afektivno mešanje aristokratskih i plebejskih izlučevina“ – što je eufemizam za polni odnos – uvek ide na štetu plave krvi. To će vam potvrditi čak i jedan plebejac, takođe Ferdinand po imenu, Francuz po nacionalnosti, koji, izgleda, nije u stanju da postigne duševni mir i koji – zloupotrebljavajući akcidentalnu istoimenost i *ovdašnjju* besprostornost – svaki čas besramno prolazi kroz mene. Uđe bez najave, bez kucanja, oslušne šta pričam i izađe kad mu se prohte. Jezivo smrdi na beli luk – nedavno je umro, smrad još nije iščileo – ali je sasvim u pravu kada kaže da „mešavina dvaju krvi, jedne siromašne i jedne bogate, nikada ne obogati siromašnu, nego osiromaši bogatu“. Sledstveno tome, višegodišnje mešanje bogatih, aristokratskih izlučevina Njegovog Carskog Veličanstva i sirotinjskog vaginalnog sekreta Katarine Šrat nije od glumice napravio vojvotkinju, nego je cara pretvorilo u glumca-amatera, a Austrougarsku monarhiju u žalosno provincijsko pozorište prožeto smradom prčetine. Mirne se duše može reći da je, počev od trenutka kobnog spanđavanja, Katarina Šrat preuzela vođenje državnih poslova u svoje ruke, a da je Franc Jozef samo povremeno izlazio na scenu da odglumi epizodnu ulogu suverena. Ne bi me, štaviše, uopšte začudilo da se ideja o okupaciji, a potom i kobnoj aneksiji Bosne i Hercegovine začela upravo u praznoj glavi Katarine Šrat. Takve glave po pravilu teže da unutarkranijalnu prazninu popune egzotičnim zemljama, a orijent je tih godina – zahvaljujući visokoj konjunkturi romantičarskih bulažnjenja – bio u velikoj modi. Njegovo Carsko Veličanstvo Franc Jozef, istina, nije pratio modu, ali Katarina Šrat itekako jeste. Nemam dokaza, ali me ne bi začudilo da je pretenciozna glumica

presudno uticala na odluku Njegovog Carskog Veličanstva da okupira tu prokletu zemlju iz koje su i Osmanlije – posle vekova bezuspešnih pokušaja da je uljude i civilizuju – pobegli glavom bez obzira. Bila je to samo jedna u beskonačnoj seriji pogrešnih odluka koje je pod uticajem halucinogenih isparenja iz Katarinine guzice donosio moj načisto omlitaveli stric. Kako drugačije – osim apsolutnim odsustvom srčanosti i duha – protumačiti Carevo pomilovanje svih učesnika i kolovođa revolucije iz 1948? Kuka i motika se beše podigla da ga svrgne sa prestola, da mu odseče glavu, da potom opljačka, razgrabi i spiska krvavo stečeno bogatstvo Habzburga, a on – kada mu je ruski car takoreći u poslednji čas spasao glavu – istu tu glavu nije umeo da upotrebi ni za šta pametnije nego da smisli opštu amnestiju. Malo se trezvenije poneo pet godina kasnije, 1853, posle neuspešnog atentata na njegovu ličnost, kada je počinio – jednog Mađara, a da koga drugog – na jedvite jade dao obesiti, ali je naknadno uprskao stvar kada je, sažalivši se nad njenom zlehudom sudbinom, majci atentatora Libenjija – umesto da je da obesiti zato što se drznula da rodi zločinca – dodelio državnu penziju. Atentati jesu deo porodične tradicije Habzburga, ali stričevo neodgovorno ponašanje bilo je otvoren poziv na buduća careubistva. Nije trebalo dugo čekati na sledeći pokušaj. Već 1879, tokom posete Udinama, izvesni je Donato Ragoza, apotekar po zanimanju, bacio dve razorne bombe na cara koji je samo pukim slučajem ostao nepovređen. I šta? Carski i kraljevski sud u Udinama oslobodio je Ragozu svake odgovornosti zato što je – citiram presudu – apotekar delovao iz „patriotskih pobuda“. Eto, Berhtold, zašto uvek pobesnim kad čujem

floskulu o Austrougarskoj monarhiji kao tamnici naroda. Ako ćemo pravo, Austrougarska je pre bila vašarsko strelište za psihopate u kome su pokretne mete bili carevi, carice, nadvojvode i princeze. I zapamtite šta vam kažem: Mađari i Italijani su bili sto puta gori od Slovena. Mađari i Italijani su prednjačili u davanju rđavih primera. Zar mislite, Berhtold, da bi se takozvani mladobosanci i Gavri- lo Princip usudili da nasrnu na moj život i – što je neo- prostivije – na život moje supruge da nisu bili uvereni da će ih Zemaljski sud u Sarajevu osloboditi odgovornosti zato što su – kao i Ragoza – delovali iz „patriotskih pobu- da“. Što bi se svakako i dogodilo samo da bečkom gene- ralitetu nije bio preko potreban povod za rat. Ostavimo, za sada, rat po strani. Natrag na atentate. Godine 1882, na ceremoniji proslave petstogodišnjice pripajanja Trsta Monarhiji, asasin Guljelmo Oberdan bacio je bombu na Njihova Carska Veličanstva, cara i caricu, zato što je – opet citiram – „poseta carskog para među italijanskim nacionalistima shvaćena kao provokacija“. Uviđate li, Berhtold, basnoslovnost italijanskog nacionalističkog kre- tenizma! Italijanskim nacionalistima je trebalo ravno pola milenijuma da shvate da se Trst nalazi u Austrougarskoj monarhiji i da to – u trenutku zakasnelog prosvetljenja – dožive „kao provokaciju“. Epilog! Oberdan je uhapšen, suđeno mu je, a nakon presude je obešen. Njegovo Carsko Veličanstvo je, izgleda, radilo na principu toplo-hladno! Jednog atentatora obesi, sledećeg oslobodi. To, razumlji- vo, nije promaklo pažnji međunarodnih ubica. S dobrim razlogom pretpostavljajući da će njegov zločin proći neka- žnjeno, tobožnji anarhist, u stvari najobičnija protuva, Luiđi Lukeni, u Ženevi je nasred šetališta, pred očima

mnoštva prolaznika, među kojima je bilo i dece, mučki ubio caricu Elizabetu, koja u životu ni mrava nije zgzabila niti se – za razliku od Katarine Šrat – ikada uplitala u politiku. Ponudio joj je, podlac, buket cveća, pa joj potom zario turpiju u srce. Lukeni – predvidivo – nije omastio konopac. Ali se ipak zajebao u računu. Nije oslobođen. Malo poznatu činjenicu da je carica Elizabeta, nakon misteriozne smrti svog sina, princa Rudolfa, priželjkivala smrt* sud je Lukeniju uzeo kao olakšavajuću okolnost, pa je osuđen na doživotnu robiju, gde je posle nekoliko godina – obesivši se o ućkur gaća – presudio sam sebi, pokazavši se tako pravičnijim od sudova Austrougarske monarhije, krajnje bolećivih prema svirepim ubicama Habzburgâ. Naročito prema ubicama italijanskog porekla. Ima tu nešto čudno, Berhtold. Da je Gavrilo Princip nekim slučajem bio Italijan i da bečkom generalitetu, kako rekoh, nije bio potreban povod za rat, siguran sam da bi se za moje ubistvo i ubistvo moje supruge izvukao sa mandatnom kaznom za kršenje javnog reda i mira. Ne Mađari! Ne Sloveni! Italijani su nam došli glave. A opet, zahvaljujući odličnom marketingu, kada se sve završilo, ispali su potpuno nedužni ili čak i žrtve. U takozvanom civilizovanom svetu i dan-danas je u opticaju stereotip o Italijanima kao dobroćudnim, lakomislenim prikanima, revnosnim katolicima koji neguju kult majke i koji na obalama mora povazdan čitaju poeziju, pijuckaju vino, sviraju mandoline i pevaju *O sole mio*, iako činjenice

* „Nadam se da će moja smrt biti brza i bezbolna“, poverila je jednom prilikom carica Elizabeta svojoj ćerci Mariji Valeriji. „Ne želim da umrem u svom krevetu. Želim da moja duša nađe mali otvor kod moga srca i odleti u nebesa.“

govore da su Italijani jedna od najpodmuklijih, najsvirepijih i najkrvoločnijih evropskih nacija. U njihovom propagandnom letku istinito je samo da su lakomisleni i da povazdan sviraju mandolinu. Sve ostalo je laž. Ta prevrtljiva gospoda su svojevremeno – čim su shvatili da se od religije može napraviti dobar biznis – konfiskovala Katoličku crkvu i upustili se u posao sa prodajom indulgencija. Tom zlu je – istina po skupu cenu – stao na put jedan pobožni i čestiti Nemač, avgustinski fratar Martin Luter, koji se hrabro suprotstavio rimskoj truleži, simoniji i teroru papa italijanskog porekla. Niko nije prolio više krvi za stvar katoličke vere od nas, Nemaca, a tokom dvadeset vekova hrišćanstva samo je dvojici Nemaca ukazana čast da zasednu na presto Svetog Petra, od kojih je drugi, RaciŃger, a.k.a. Benedikt XVI, na našu sramotu bio član Hitlerjugenda. Ha, govorkali su po vatikanskim budžacima kardinali-Italijani, i kada je papa, Nemač ostaje nacist. Takav je naš usud! Uvek kada bismo se sukobili sa Kaligulinim i Heliogabalovim nakotom, mi bismo Nemci izvlačili deblji kraj. Reformacija – jeres proistekla iz Luterove, u početku opravdane pobune – dodatno je ojačala i ujedinila Italijane, a nas Nemce je za sva vremena zavadila, podelila, rascepkala i postavila temelj mnoštvu naših docnijih poraza. Cenim Luterovu čestitost, ali osuđujem njegovu apostazu. Trebalo bi, uostalom, ispitati – vi se, Berhtold, pobrinite za to kad uhvatite vremena – nije li se počem Martin Luter odlučio na pobunu protiv Katoličke crkve samo da bi udovoljio svojoj potisnutoj seksualnosti. Možda nije imao ništa protiv indulgencija, možda samo nije mogao podneti strogost celibata, pa se – budući da mu je bilo zazorno reći da bi on, u stvari, hteo

da nešto naguzi – okomio na indulgencije i simoniju. Otrovni korov poroka daje najveći prinos na njivi nađubrenoj plemenitim pobudama, zapamtite šta vam kažem. Bilo kako bilo, protestantizam nije doneo ništa dobro ni svetu ni nama, Nemcima. Naprotiv. Neredi, štrajkovi, demonstracije, protesti za pravo glasa žena, pravo na abortus i na kraju nacizam – sve su to žalosne posledice reformacije. Osim toga, sa Katoličkom crkvom je sve bilo u najboljem mogućem redu, u njoj samo podli i korumpirani Italijani nisu valjali, a to se u ono doba moglo lako rešiti, ne, naravno, genocidom (zašto, uostalom, ne) ali da jednom odlučnom akcijom posle koje bi sedište Svete stolice bilo preseljeno u Salzburg. Pa, molim vas Berhtold, sumanuta ideja da je zbog nekog, tobože uzvišenog cilja dozvoljeno ubiti cara, Božjeg pomazanika, začela se i prvi put sprovedena u delo upravo na tlu Italije. Brut je, Berhtold, duhovni (a verovatno i biološki) predak svih tih Oberdana, Lukenija, Ragozâ, Lebenjija i Principa. Kome sam – sada, kada imam uvid u celinu slike – donekle i zahvalan što me je ubio. Da sam preživeo krvavi sarajevski Vidovdan, verovatno ne bih izbegao žalosnu sudbinu ruskog cara, Nikolaja Drugog (i poslednjeg), koga je boljševička banda svrgnula sa prestola, skupa ga sa porodicom zatočila u memljivi podrum u Jekaterinburgu i na koncu ga – nakon što su mu pred očima sadistički poubijali ženu, decu, guvernante i pse – likvidirala metkom iz nagana u potiljak. Javno izražavam zahvalnost Gavrilu Principu, zapišite to, Berhtold. Takođe zapišite da mu praštam. Jer, zahvaljujući njegovom bezumlju ja možda jesam ubijen, ali bar nisam ponižen kao Nikolaj. Kažem „možda sam ubijen“ zato što, kako ćemo videti, uopšte nije isključeno

da sam u Sarajevu izvršio samoubistvo. Izgubio sam carstvo zemaljsko, ali sam zato zadobio carstvo nebesko. Bar se nadam da jesam, jer konačna sudbina moje duše zavisi od toga da li ću uspeti da obuzdam svoj pogani jezik i da se oslobodim zemaljskih omraza i vezanosti za stvari. Ali da sam nekim slučajem zaseo na presto, ne bih imao čemu da se nadam. Državni poslovi, brige, redovno praktikovanje iuris primae noctis, želja za sticanjem, svakodnevni odlasci u lov, napori da produžim trajanje monarhije – sve bi me to udaljilo od duhovnosti i nepovratno me uvuklo u vrtlog najnižih strasti. Zaspao bih na smrt da me Princip nije onako grubo prodrmao. Metak je, Berhtold, najefikasniji lek za mnoge bolesti. Naročito duševne. A takozvani život, takozvano trajanje, takozvana tradicija – sve su to obične trice i kućine. Trajnost je velika iluzija, eto prve stvari koju čovek sazna kada prestane da traje. Čim se izmigolji iz kaljuge vremena i prostora, pukne mu pred očima da je svet stvoren prethodnog trenutka i da će već sledećeg trenutka biti uništen, a da je sve što se zbiva između ta dva trenutka samo košmar iz koga se – na ovaj ili onaj način – moramo probuditi.

U pravu je bila blaženopočivša carica Elizabeta. Duši je, zaista, potreban samo mali otvor pored srca kroz koji će se vinuti u nebesa.

Pišite dalje, Berhtold! Ne prepuštajte se emocijama. Ne ošljarite! Kada sam, kako rekoh, bio smrtno ranjen – pretpostavljam pukim slučajem jer je smeteni Princip zacelo gađao nekog drugog – nisam baš odmah ispustio dušu. Nije mi dozvolio general Poćorek! Recite vaše poslednje reči, smislite nešto, vreme ističe, tako je, grubo me drmusajući, govorio taj uštogljeni seronja dok smo

jurili ka Belediji ili možda ka Poćorekovojoj rezidenciji – istorijski izvori u toj stvari nisu saglasni, a ja se, da budem iskren, ne sećam. Morate izgovoriti svoje poslednje reči, navaljivao je general, a ja sam – iako mi nije bilo ni do čega – smogao tek toliko snage da mu kažem: Nosite se, Poćorek, u tri lepe pizde materine i vi i vaša Bosna i Hercegovina! Bio sam zaustio još nešto da kažem, ali sam se – znajući da će istoričari izobličiti i zlonamerno citirati moje reči – u poslednjem trenutku uzdržao i ako ih već nisam izgovorio onda, neću ni sada, a vi, ako možete, pronađite taj trenutak u vremenu, pa u fusnoti zapište šta sam hteo da kažem.* Poćoreka sam, kako rekoh, opsovao na srpskom, jeziku kao stvorenom za psovke, vraški teškom jeziku koji sam, uprkos nenadarenosti za jezike, perfektno savladao da bih Srbima pokazao koliko ih uvažavam i koliko ih smatram punopravnim narodom Monarhije. Pucajući u mene Srbi su – osim (po običaju) u sopstvenu nogu – u izvesnom smislu pucali i u srpski jezik.** Nosite se u pizdu materinu i vi i vaša Bosna i Hercegovina, eto to su, Berhtold, bile moje poslednje reči koje istorija, razumljivo, nije zabeležila. Mogao sam reći

* Stajalo me je velikog truda, ali se na kraju isplatilo. Nakon temeljne pretrage uspeo sam da pronađem daleki odjek neizgovorenih reči Njegovog Visočanstva i imam čast da ih prenesem javnosti : „Da sam paranoik, a ne melanholik, Poćorek, imao bih puno osnova da vas optužim za veleizdaju i za jedno stanje u kome se sada nalazim. Vi ste me pozvali na manevre! Vi ste naredili da se Harahov automobil zaustavi na mestu na kome je Princip stajao u sačekuši (u zasedi – prim. B. B.), ali izgleda da je tako moralo biti. Bojim se da moja smrt neće biti ni poslednji ni najveći gubitak koji će Monarhija pretrpeti.“

** Nadvojvoda očigledno aludira na medvedu uslugu koju je, pomažući Vukovu reformu, srpskom jeziku učinila austrougarska carica Marija Terezija. (Prim. urednika.)

još štošta, moje stanje nije bilo baš toliko kritično, ali nisam više hteo da govorim. Ništa, zapravo, nisam imao da kažem. Mogao sam – tek je ovo senzacionalno, tek bi ovo bila udarna vest u tabloidima – čak i da preživim, samo da sam se potrudio – rana nije bila baš toliko smrtonosna – ali nisam želeo da preživim. Sofija je već bila izdahnula. Moj život više nije imao smisla. Habzburški fatalizam? Ne! Uopšte ne! Život na ovom svetu je – naslutio sam to u trenutku predsmrtne lucidnosti – sa Sofijom ili bez nje, dvadeset osmog juna hiljadu devetsto četrnaeste izgubio svaki smisao. Ubrzo će se to pokazati. Čim izbije rat. A nije trebalo dugo čekati da izbije. Onoga momenta kada su se velike monarhije – Rusija, Austro-ugarska i Turska – srušile kao kule od karata, međunarodni ološ je krenuo u bitku za konačnu pobedu niskosti, divljaštva, prostakluka i neukusa. Guzica je, Berhtold, u tom ratu – koji se, nota bene, uopšte nije završio niti će se ikada završiti – definitivno trijumfovala nad duhom. Biće još reći o tome kada za to kucne čas. Za sada mogu reći samo da ne žalim toliko ubijene, koliko preživele. Svima koji su posle dve hiljade četrnaeste hteli (ili morali) da žive trebali su čelični živci i dobar stomak. Njegovo Carsko Veličanstvo, Franc Jozef, na jedvite je jade, protivno svojim najdubljim uverenjima, nekako dogurao do 1916 – mnogo više da bi ohrabrio demoralisani (i degenerisani) bečki generalitet, nego što mu je to pričinjavalo zadovoljstvo – i nije umro od fiktivnog uzroka navedenog u posmrtnom listu, nego od tuge zbog niskih grana na koje je spao rat. Jeste se posle 1914 sve sunovratilo, ali rat je doživeo najstrašnju profanaciju. Nikada se više ratovi neće oporaviti od hitaca ispaljenih u jedno od

mojih kraljevskih tela*. Pa, Berhtold, pre 1914. ratovi su vođeni isključivo zato da bi se rulja držala podalje od rata; posle 1914. rulja je u ratu počela da vodi glavnu reč, zapišite to, moliću, crvenom olovkom i dvaput podvucite. Drugačije se nekada ratovalo! Viteški! Bez strasti. Dve vojske se – tako se to radilo – postroje na pustopoljini, jurnu jedna na drugu, otvorenih namera, čista srca, licem u lice, bez današnjeg kukavičkog prikradanja i kamufliranja, ispale plotun-dva, potom sledi kratkotrajna borba prsa u prsa, a posle toga se zaključuje mir. Nije bilo nikakvih razaranja. Nikakvih suvišnih žrtava. Ako uhvatite malo vremena, pogledajte u fusnoti kako je izgledalo nekadašnje bojno polje**. Pa posle bacite pogled na šta liče današnja bojišta. Uočite razliku! Rekoh već da je ratni cilj onovremenih ratova bio sprečavanje masivnih razaranja i masovnih pogibija. Ratove su vodili profesionalci kojima je bilo u najboljem interesu da bude što manje žrtava, pa su u skladu sa tim i postupali. Za profesionalne vojnike smrt u ratu je nešto sasvim prirodno, otuda u monarhijama praktično i nije bilo nasilnih smrti. Od 1914. naovamo, osim nasilnih, nikakvih drugih

* Saglasno srednjovekovnoj pravnoj teoriji, suveren je na raspolaganju imao nekoliko tela. Teorija je toliko zamršena da ju je nemoguće objasniti. (Prim. priređivača.)

** U daljinama su formacije onih drugih u plavim mundirima, Prusi ili Švedi; u crvenim mundirima – Britanci ili danske snage; u belim kaputima Francuzi ili Austrijanci ili Španci. U zelenim – Rusi; i svi izgledaju kao da su postrojeni za smotru uoči svečane parade ili za neki veliki, raskošni bal, a ne za smrtonosni sukob. Oni marširaju pod zastavama svojih regimenti ili bataljona. Stupaju svi tačno u korak, leva, desna. Napreduju ka neminovnom sudaru, kao automati kojima je svejedno kakva ih sudbina čeka. (Holger Evans, *Apsolutizam i rat.*)

smrti neće ni biti. Niti treba da ih bude. Pravedno je da nasilnici i potomci nasilnika umiru nasilnom smrću. Ali okanimo se, Berthold, bar načas, mučnih uspomena. Napravimo predah! Pozabavimo se malo vedrijom stranom istorije. Vi svakako znate da sam ja za života, a naročito posle smrti, bio neiscrpna tema prostačkih ogovaranja i inspiracija za mnoštvo masnih viceva i neslanih šala. Nadaleko je, recimo, čuvena izmišljena priča (koja je prerasla u istorijsku činjenicu) o Ciganki koja mi je prorekla da ću poginuti u atentatu i da će moja pogibija biti uzrok jednog velikog rata. Kao i u većini tabloidnih priča – i u ovoj ima zrnce istine. Dogodilo se to za vreme mog službovanja u Mađarskoj – u koju me je Njegovo Carsko Veličanstvo poslao u suludoj nadi da ću zavoleti Mađare – u oficirskoj kasini, tačnije – u oficirskom kupleraju u Kiškunhalašu, nadam se da sam korektno izgovorio taj nemogući mađarski toponim. Postupajući po naređenju Njegovog Veličanstva, rodonačelnika populizma, Franca Jozefa, da se ni po čemu ne izdvajam iz oficirskog kora, ja sam, protivno svojim najdubljim uverenjima, učestvovao u oficirskim pijankama i orgijama, na kojima je po prirodi ondašnjih stvari uvek bilo mnoštvo muzikanata i Ciganki. Da ne ulazim baš u detalje. Sve sam uredno ispovedio mom duhovniku. I da ne dužim. Jedna od Ciganki mi je tom zgodom, misleći valjda da sam trešten pijan, prišla i ponudila se da mi gleda u dlan. Kao ubeđeni katolik, hiromantiju sam prezirao iz dubine duše, ali sam Ciganki ipak dao dvadeset kruna i rekao joj da bi joj bilo mnogo pametnije da mi pogleda u čmar jer se upravo na tom mestu okupljaju svi koji će docnije presudno uticati na moju sudbinu. Ciganka je i na to bila

spremna, ali joj, razumljivo, nisam priuštio to zadovoljstvo. Kakvim su samo aplauzom prisutni oficiri propratili moje duhovite, a proročanske reči! Kasnije mi je – kada sam se već oporavio od sarajevskog šoka – bilo krivo što Ciganki nisam dao bar dvesta kruna. Šta me je, Berhtold, navelo da zažalim zbog škrtosti? Letimičan pogled na Carski i Kraljevski grad Zagreb u novembru 1918. godine, eto šta. Tu su se, u Zagrebu, u girlandama okićenoj prčvarnici koja se – sasvim u hrvatskom maniru – lažno predstavljala kao „Palača sokola“, u novembru 1918. okupile mnoge vrle dame i gospoda koji su mladosti i zrela doba proveli antišambrirajući pred mojom guzicom, da bi tu, u „Palači sokola“, svečano dočekali pobedonosnu srpsku vojsku. Evo kakav je o tome zapis ostavio hrvatski pisac, Miroslav Krleža, nesvršeni đak Kraljevske kadetske škole u Pečuju, dakle propali oficir: „Austrija je zapravo nečujno nestala prije nekoliko dana iz našeg malog grada, a da od mnogopoštovanih naših i dragih sugrađana nitko nije ni primijetio, da Austrije zapravo tu i nema više među nama.“ Ugledao sam, dakle, u toj pijanoj rulji, mnoštvo visokih činovnika i oficira, do juče fanatično lojalnih Austrougarskoj monarhiji, kako se namazani buterom i kavijarom izvlače iz austrijskog carskog dupeta da bi se kao pantljičare uvukli u srpski pseudokraljevski čmar. Hrvati su, Berhtold, uopšte uzev precenjen narod, a o njihovom samoprecenjivanju bolje je i ne govoriti. Pa nisu li, moliću lepo, upravo Hrvati bili zvanično najpotreseniji mojom smrću i nisu li Hrvati prednjačili u pogromima nad – povodom atentata na moju ličnost – potpuno nedužnim austrougarskim Srbima? Ugledao sam tu, u toj gomili polupijanih, zagrebačkih

izdajnika i nafrakanih lorfi potpukovnika Slavka Kvaternika – zum K.u.K. Generalstab zugetheilter Oberstleutnant der K.u.K. Infanterie – kako u nekom budžaku besramno flertuje sa srpskim pukovnikom Simonovićem. Poznao sam ovlaš tog nitkova, Kvaternika. Po službenoj dužnosti, naravno. Saglasno *Tajnom zakonu monarhije* car i prestolonaslednik su imali idiotsku dužnost da lično upoznaju svakog oficira iznad čina natporučnika. To je – opet saglasno *Tajnom zakonu monarhije* – trebalo da ojača oficirsku lojalnost prema Habzburzima. Koliko je samo *Tajni zakon monarhije* bio naivan i koliko nije bio u pravu. Basnoslovno je precenjivao oficire, naročito oficire slovenskog porekla. Uzmimo slučaj oberstlojtanta Kvaternika. Taj bolesno ambiciozni čovek je u više navrata – o tome svedoči izveštaj Tajne policije – pokušavao da podmiti husare koji su stražarili pred ulazom u moj čmar, ne bi li ga pripustili unutra. Kakav idiot! Dobro je on znao da je oficirima Italijanima, Jevrejima i Slovenima sa činom nižim od generalskog pristup u moj čmar bio strogo zabranjen, ali nije odustajao od uzaludnih pokušaja. Eh, te slovenske duše! Pukovnik Simonović – glup bar onoliko koliko je potpukovnik Kvaternik pokvaren, a možda i više – bio je te pijane novembarske noći potpuno smetnuo s uma (ili nije hteo da se seti) da je Herr Oberstleutnant Kvaternik tokom austrougarske okupacije povešao najmanje polovinu Beograda. Uglavnom starce, žene i decu. Možda sam se ipak ogrešio prema Italijanima i Mađarima. Možda su nam ipak Sloveni došli glave! Muka mi je, doista, od Slovena, a naročito od podlacâ poput Kvaternika. Pomerite, Berhtold, pogled malo udesno, u

1941, pa ćete videti maršala (sic!) Kvaternika u operetskoj, ali krvavoj ulozi vrhovnog zapovednika oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske, banana-države, zbog koje ćemo mi, Nemci, izgubiti još jedan rat. Istini za volju, kao glavni uzrok našeg poraza treba pomenuti i suludo savezništvo sa Italijom. Nas, Nemce, rđavo istorijsko iskustvo ničemu nije naučilo. Uortačili smo se sa Italijanima – pronalazačima fašizma – i u Nirnbergu prošli kao bosci po trnju, a Italijani su se – zahvaljujući dobrom marketingu i stereotipima – po ko zna koji put jeftino izvukli. Teško da ćemo posle tog poraza ikada više ratovati. Ali ako nam je suđeno da još jednom budemo poraženi do nogu, ne treba sumnjati da ćemo ponovo ući u savez sa Italijom. Što se tiče Kvaternika, njegov zločinački karakter došao je do punog izražaja tek u NDH. A to mu je omogućio upravo srpski nazovikralj Petar, koji je posle Prvog svet-skog rata Kvaterniku – umesto da ga strelja ili, još bolje, obesi – velikodušno dodelio pukovničku penziju, da bivši Oberstleutnant ne bi oskudevao tokom višegodišnjih priprema atentata na Petrovog sina, jugoslovenskog nazor-kralja, Aleksandra.

Da, da, Berhtold, bio sam u pravu kada sam oprostio Principu. Sloveni, a naročito Srbi i Hrvati – iako ni ostali nisu ništa bolji – naprosto moraju da ubijaju, to im je rasna odlika, nije Princip imao mnogo izbora. Ako slučajno nisu u prilici da ubiju nekog nemačkog kralja ili nadvojvodu, zadovolje se oni i ubistvom sopstvenog, što se pokazalo hiljadu devetsto treće, kada su na najsvirepiji način pogubili i potom masakrirali kralja Aleksandra i njegovu suprugu, Dragu Mašin.